

SANDALYELERİ YENİDEN DAĞITMAK....

Emre Erdoğan

Eğer kapatılan Refah Partisi'nin ilk defa yüzde 20'ler düzeyinde oy oranlarına ulaştığı Mart 1994 yerel seçimlerini depremin birinci dalgası olarak nitelersek, 18 Nisan tarihinde yapılan ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin yüzde 18'e ulaşan bir seçmen desteği topladığı genel seçimleri de depremin ikinci dalgası olarak adlandırabiliriz. Bu siyasal deprem kamuoyunda önemli ölçüde bir etki uyandırdı ve uyandırmaya devam edeceğe de benzer. Genel seçimlerin sonuçlarının belli olmasını takiben, MHP'nin yükselme nedenlerinden, CHP'nin prestij kaybına; olası hükümet formüllerinden, türban sorununa kadar bir kaç belli başlı konu merak konusu oldu.

Bu konulara ek olarak CHP'nin barajın altında kalması, "radikal" olarak adlandırılan bir partinin yükselişi – ki bunu 'seçmenin yüzde 82'si bu partiyi istemiyor' söyleminin takip etmesi yakın gözükmetedir- gibi olgulardan kaynaklanan ve yaklaşık her seçim sonrasında tekrarlanan "acaba bizim seçim sistemimiz ne kadar doğru?" tartışması da bazı köşe yazarları ve televizyon yorumcularınca dile getirildi. Seçim sistemize dair bu tartışma konularına ek olarak seçimin hemen ertesi günlerde gündeme gelen ve daha sonra güncel siyasetin hayhuyu arasında geri plana itilen bir gerçek de yüzde 22 almış DSP ile yüzde 18 almış MHP arasında fark yüzde 4 iken, neden sandalye sayılarında bu farkın yalnızca 7 sandalye olduğuydu. Oysa 1995 seçimlerinde RP ile ANAP arasındaki oy farkı 2 puan iken sandalye farkı 23'tü. Acaba seçim sistemimizde bir adaletsizlik mi vardı?

Şu anda okumakta olduğunuz denemenin amacı da yukarıdaki soruyu bir derece olsun yanıtlamaya çalışmaktır. Türkiye'de son dönemde gündeme gelen seçim sistemi tartışmalarının hemen hemen sistemin tek bir ayağında, yani partilerin aldıkları oyları sandalyelere dönüştürme yöntemleri konusunda yoğunlaşmaktadır. Yani iki turlu mu, tek turlu mu; dar bölge mi geniş bölge mi gibi tartışmaların tümünü bu "dönüştürme" tartışmaları başlığı altında

toplayabiliriz. Oysa seçim sistemleri tartişılırken üzerinde durulması gereken bir önemli konu da sandalyelerin dağıtılması meselesidir. Bir başka deyişle hangi ilin kaç milletvekili çıkaracağına karar vermektir. Bu sorun Batı demokrasilerinde sık sık tartişılmıştır. Öyle ki kendisine en yarar seçim bölgeleri oluşturayım derken ay çöreği biçiminde seçim bölgeleri yaratan bir Amerikan valisinin ismine nazire “gerrymandering” adı verilen bir terim bile üretilmiştir. Buna karşı Türkiye’de bu sorun genelde tartişılmamış veya önemsenmemiştir. Oysa ki bu konuda bir kaç çarpıcı örnek vermek mümkündür: 1995 seçimlerinde İzmir’de milletvekili başına düşen seçmen 123 bin 121 iken, Artvin’de bu rakam 63 bin 848’dir. 1999 seçimlerinde Tunceli’de bir milletvekili 41 bin 108 kişiyi temsil ederken, İstanbul’da bu rakam 131 bin 272’dir. Başka bir deyişle bir Tunceli’li 3.5 İstanbul’luya bedeldir.

Sorunun kaynağı yukarıda bahsedilen seçim sistemlerinin paylaştırma (apportionment) özelliğidir. Çarkoğlu (1998) bu konudaki çalışmasında illerin nüfuslarına göre temsil edilme prensibinin iyi işlemediğini göstermektedir. Yeni iller yaratıldıkça temsilde adaletten uzaklaşmış ve bu yeni illere büyükşehirlerden kaydırılan milletvekilleri nedeniyle kentlerin “az temsil edilmesi” sorunu doğmuştur.

Çarkoğlu ve Erdoğan (1998) çalışmasında ise öncelikle farklı paylaştırma yöntemlerinin adilliğine dair bir kriter getirilmiş, bu kriter açısından değerlendirildiğinde özellikle 1980 sonrasında temsil adaletinin giderek bozulduğu ve 1995 seçimlerinde en düşük düzeyine ulaştığı görölmüştür. Buna ek olarak Türkiye’de sandalye dağıtımında bölgeler arasında farklılıklar göröldüğu, 1950-95 döneminde Marmara bölgesinin en az kayırılan bölge olmasında karşı, Güneydoğu Anadolu bölgesinin genelde “fazla” temsil edildiği gösterilmiştir.

Yukarıda sözü geçen iki çalışma gerek farklı paylaştırma yöntemlerinin değerlendirilmesi, gerekse de bu metodların Türkiye’de uygulanması konusunda yeterli bilgi vermektedir. Bu denemede ise amacım eğer şu andaki değil de farklı bir paylaştırma metodu olsaydı seçim sonuçlarında ne gibi değişmeler olurdu sorusunu yanıtlamaktır. Paylaştırma metotları konusunda

söylenmesi gereken önemli bir nokta bu konunun genelde Amerikan sosyal bilimcileri tarafından inceleniyor olması nedeniyle metotların isimlerinin ingilizce olmasıdır. Meraklı okuyucuların bu konuyu araştırabilmeleri amacıyla isimleri ingilizce olarak bırakıyorum.

Çalışmada öncelikle illerin 1997 sayımına göre nüfusları gözönünde tutularak farklı metotlara göre sandalye dağılımı yapılmış, daha sonra da illere düşen sandalye sayısının seçmen tercihlerini etkilemeyeceği varsayılarak seçim simülasyonları yapılmıştır.

sonuç	ANAP	DYP	DSP	FP	MHP	BAĞ
Jefferson	82	80	141	114	131	2
Hamilton	83	81	138	114	131	3
Huntingto	83	80	139	114	131	3
n						
Webster	83	81	138	114	131	3
Adams	86	80	138	114	129	3
Bugünk	86	85	136	111	129	3
ü						

Yukarıdaki tablodan öncelikle dikkatimizi çeken nokta, şu anda kullanılmakta olan paylaştırma yöntemi ve Adams yöntemi haricinde hemen her yöntemde Anavatan Partisi'nin kazandığı milletvekili sayısının azalacağıdır. Şu anda 86 milletvekili ile temsil edilmekte olan ANAP farklı bir sistemde 82-83 milletvekili sahibi olacaktı. Doğru Yol Partisi de benzer bir durumla karşı karşıyadır. Adams yöntemi dahil bütün yöntemlerde 80-81 milletvekili çıkaran DYP, şu andaki sistemde 85 milletvekili ile temsil edilmektedir.

Sistemden zararlı çıkanlara gelince, DSP bu konuda başı çekmektedir. Şu anda 136 milletvekili olan DSP farklı bir sistem uygulansaydı, örneğin Jefferson yönteminde 141 milletvekiline kadar çıkabilirdi. Benzer şekilde, Fazilet

Partisi’de herhangi farklı bir yöntemin uygulanması durumunda 3 fazla milletvekili ile temsil edilecekti. Seçimin sürpriz partisi MHP de şu andaki sistemden kaybedenler arasında. Eğer farklı bir paylaştırma yöntemi tercih edilseydi, MHP’nin milletvekili sayısında 2 adet artış olacaktı.

Başlangıç sorumuza gelince, DSP ile MHP arasındaki fark genelde aynı yani 7 milletvekilinde kalacak, bir tek büyük kentleri kayırdığı bilinen Jefferson yönteminde 10 milletvekiline kadar çıkacaktı. Bu arada belirtilmesi gereken önemli bir nokta da Jefferson yönteminde 2 (Tunceli ve Bayburt); Huntington yönteminde ise 3 (Tunceli, Bayburt ve Kilis) ilin milletvekili çıkaracak nüfusa sahip olmadığıının görülmesidir.

Kaynaklar:

Çarkoğlu, A. (1998) “Türkiye’de Temsil Adaleti: İllerin TBMM’de Sandalye Paylaşımında Gelişmeler”, *Suna Kili’ye Armağan: Cumhuriyete Adanmış Bir Yaşam*, (Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul)

Çarkoğlu A. ve Erdoğan E. (1998) “Fairness in the Apportionment of Seats in Turkish Legislature: Is There Room for Improvement”, *New Perspective on Turkey*, vol.19